

3. **Про соціально-економічне становище області.** – Луцьк, Головне управління статистики у Волинській області, 2013.

4. **Програма зайнятості населення Волинської області.** – Луцьк, Волинська обласна адміністрація, 2013.

5. Амоша О. І. **Соціальна відповідальність держави за людський та соціальний розвиток** / Амоша О. І. // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. — Спец. вип. : у 3 т. Соціально-трудові відносини: теорія і практика. — К. : КНЕУ, 2010. — 468 с.

6. **Зовнішні трудові міграції населення України** / [за ред. Е.М. Лібанової, О.В. Позняка]. – К. : РВПС України, 2002. – 206 с.

7. **Населення і трудові ресурси села:** Навч. посіб. / За ред. П.Т. Саблука, М.К. Орлатого. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2002. – 277 с.

8. Мочерний С.В. **Економічна теорія:** підручник / С.В. Мочерний, М.В. Довбенко.– К.: Видавничий центр „Академія”, 2004. – 856 с.

9. **Демографія** : учебник / [под общ. ред. Н.А. Волгина]. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : РАГС, 2007. – 440 с. Муромцева Ю.І. Демографія : навч. посіб. / Ю.І. Муромцева. – К. : Кондор, 2009. – 300 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В. І.

УДК: 325.455:504(477)

К. М. ФЕДИНА
С. В. УС

ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ТА ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

У статті обґрунтовується поняття державна політика, екологічний менеджмент, цілі екологічної політики. Аналізуються основні засади державної екологічної політики та національного плану дій з охорони навколишнього середовища.

In the article the concept of public policy and its objectives, environmental management. The basic principles of state

---

© Федина К.М. – аспірант Національного університету водного господарства та природокористування;

© Ус С.В. – здобувач Національного університету водного господарства та природокористування

environmental policy and National Action Plan for the Environment.

Ключові слова: державна екологічна політика, екологічний менеджмент, національна екологічна програма, державна стратегія, національний план дій.

На початку третього тисячоліття спостерігається динамічний розвиток економіки, Україна намагається все активніше залучатися в світові соціально - економічні процеси, тому необхідне постійне уточнення і конкретизація своїх базових положень, розроблення національних і територіальних концепцій, механізмів впровадження соціально - економічних і екологічних програм, необхідна виважена та науково обґрунтована законодавча робота в екологічній сфері.

Поряд з економічним розвитком екологічна ситуація в Україні є найкритичнішою серед країн Європи. Десятки заводів і комбінатів працюють в центрі міст (зокрема, Запоріжжя, Маріуполь, Нікополь, Донецьк). Основними забруднювачами атмосфери є підприємства металургії (30.7%), енергетики (28.9%), вугільної (17.2%) та нафтохімічної промисловості (5%). Найбільше викидів азоту (72%) викидають підприємства енергетики та металургії, сірчистого газу (82.4%) - підприємства енергетики, чорної металургії та вугільної промисловості.

Поряд з потужними заводами утворюються шламосховища, шлаки, сміття, хвостосховища. Загалом в Україні за даними Мінприроди України, зокрема в національних доповідях про стан довкілля, опубліковано що останніми роками було нагромаджено 35—36 млрд. тонн відходів[3]. Ситуація загострюється з кожним роком і потребує нагального вирішення, що зумовлює актуальність даної проблематики.

Питання державної політики, створення механізмів екологічного управління були предметом наукових досліджень таких авторів як В. Андрейцев, А. Бобкова, Л. Гетьман, А. Голиниченко, В. Попов, Ю.Шемшученко, що до принципів екологічного менеджменту слід виділити О.Ф. Балацького., Г.О. Білявського, Р.В.Єфремову, В.Г. Ігнатова, А.В. Кокіна, О.А. Лук'яніхину, Л.Г. Мельника, Ю.М. Саталкина, В.Я. Шевчука, А.Є. Хачапурова та ін.

Проте процес реформування та вдосконалення законодавства, що триває і досі потребує подальшого розвитку та обґрунтування теоретичних засад в сфері екологічного управління. Потрібно детальніше зупинитися на проблемах ефективного впровадження систем екологічного менеджменту.

Збереження і охорона навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки є функцією екологічного права, яке формується на принципах державної екологічної політики.

Основними цілями національної екологічної політики є:

- досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища;
- підвищення рівня громадської свідомості з питань охорони навколишнього природного середовища;
- поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки;
- удосконалення системи інтегрованого екологічного управління шляхом включення екологічної складової до програм розвитку секторів економіки;
- удосконалення регіональної екологічної політики, зменшення негативного впливу процесів урбанізації на навколишнє природне середовище;
- припинення втрат біо- та ландшафтного різноманіття, формування екомережі, розвиток заповідної справи;
- забезпечення екологічно збалансованого використання природних ресурсів [1].

Отже, екологічна політика - це цілеспрямована діяльність органів державної влади і управління, яка направлена на впровадження заходів щодо забезпечення якості навколишнього середовища, відтворення природних ресурсів, екологічної безпеки регіонів і держави в цілому.

У країнах Європейської співдружності екологічна політика поєднує збалансовані адміністративно – контрольні та фінансово економічні важелі, які дають можливість ефективно регулювати питання охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки.

В Німеччині, наприклад, розроблена та реалізується стратегія екологічно орієнтованого менеджменту і екологічного підприємництва, що в свою чергу є важливим напрямком

екологічної модернізації, а саме зростає роль якісних екологічних характеристик товарів та продуктів що виробляють і реалізують. Підприємства Німеччини в обов'язковому порядку проходять екологічний аудит, що прийнятий на основі національних стандартів, які його регулюють.

У США основним законодавчим актом щодо охорони навколишнього середовища є закон про законодавчу політику у сфері охорони навколишнього середовища. Для контролю і вирішення проблем в галузі екологічного управління створений науково-дослідний інститут з розгалуженою мережею лабораторій та Національний центр розгляду екологічних правопорушень. Ще одним важливим напрямком екологічної політики США є належне фінансування урядом наукових розробок і досліджень, які здійснюються здебільшого в промисловості.

В Японії одним із пріоритетних питань є охорона довкілля. Використання передових технологій, новітніх досягнень в галузі охорони довкілля, консолідація владних структур та приватного бізнесу навколо екологічних проблем, активна участь у подоланні глобальних екологічних проблем є основними рисами охорони довкілля Японії. Екологічна політика базується на таких екологічних інструментах: пільгове оподаткування та кредитування екологічних заходів; система державного субсидування екологічних ініціатив бізнесу[5].

Останнім часом питання удосконалення екологічної політики та її практичного здійснення набуло актуальності. Верховною Радою України 21 грудня 2010 року було прийнято Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року»

Національний план дій (НПД) з охорони навколишнього природного середовища України на 2011-2015 роки був затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України 25 травня 2011 року за № 577-р. Цінність і унікальність НПД для України полягає в тому, що він є першим документом такого рівня, що був запланований, створений і затверджений згідно з усіма європейськими стандартами.

НПД передбачає поетапне досягнення цілей, закріплених у Стратегії, також зобов'язує міністерства, інші центральні і

місцеві органи виконавчої влади, за погодженням з Міністерством екології та природних ресурсів привести у відповідність до Стратегії галузевої програми розвитку, програми з охорони навколишнього природного середовища та місцеві програми економічного і соціального розвитку [4].

З метою поліпшення екологічної ситуації НПД передбачено розвиток енергозберігаючих, ресурсозберігаючих та безвідходних технологій, а також вдосконалення системи екологічних платежів.

Передбачається оптимізація структури енергетичного сектору національної економіки і в результаті збільшення обсягу використання енергетичних джерел з низьким рівнем викидів двоокису вуглецю до 2015 року на 10 % і до 2020 року на 20 %, а також забезпечення скорочення обсягу викидів парникових газів в Україні на 20 % до 2020 року порівняно з рівнем викидів 1990 року.

Також до 2020 року очікується реформування системи державного управління в галузі охорони та раціонального використання вод шляхом впровадження засад інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом та реконструкція існуючих та будівництва нових міських очисних споруд з метою зниження до 2020 року на 15 % рівня забруднення вод забруднюючими речовинами (насамперед органічними речовинами, сполуками азоту і фосфору), а також зменшення на 20% (до базового) скиду недостатньо очищених стічних вод до 2020 року [4].

Ще урядом було виділено ряд галузевих програм (природоохоронного та ресурсного спрямування, промисловість, енергетика, сільське господарство, транспорт) основною метою яких є мінімізація негативного впливу на НПС, досягнення збалансованого та невиснажливого використання природних ресурсів.

Тобто орієнтація держави зосереджена на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище шляхом розвитку енергозберігаючих, ресурсозберігаючих та безвідходних технологій, а також вдосконалення системи екологічних платежів.

Запровадження і практичне здійснення програм як на державному так і на регіональному рівнях забезпечується дотриманням вимог екологічного менеджменту.

Для України поняття екологічного менеджменту є досить новим і дотепер не закріпленим законодавчо. В світовій практиці вже є спроби його реалізації в практичних механізмах діяльності зі своєю правовою, нормативно-методичною й економіко-регулюючою базою.

Існують такі стандарти, як: Система екологічного менеджменту і аудиту (EMAS) та стандарт в галузі екологічного менеджменту серії міжнародних стандартів ISO – 14000 [2]. Система екоменеджменту й екоаудиту (CEMA) розглядається як важіль регулювання забруднення, коли відповідальність і партнерство відіграють рівноправну роль в охороні середовища. Разом з тим, це ринково-орієнтований механізм, а не інструмент адміні-стративно-командної системи. Система екологічного менеджменту (CEMA), згідно з міжнародними стандартами, – це частина загальної системи менеджменту, що включає організаційну структуру, планування діяльності, розподіл відповідальності, практичну роботу, а також процедури, процеси і ресурси для розробки, впровадження, оцінки досягнутих результатів і вдосконалення екологічної політики.

За умовами даних стандартів підприємства і організації добровільно беруть на себе обов'язки і відповідальність щодо впровадження системи екологічного менеджменту. Як свідчить досвід розвинених країн, у процесі інтегрування принципів і методів екологічного менеджменту в діяльність муніципалітетів (як орган місцевого самоврядування) найчастіше застосовується стандарт EMAS.

Сертифікація підприємств та організацій за вимогами стандарту EMAS розпочалася 1995 року. Метою розробки EMAS є оцінка і поліпшення екологічних характеристик діяльності промислових підприємств, і створення умов для надання населенню екологічної інформації.

Міжнародною організацією із стандартизації ISO (неурядова організація, федерація 110 національних органів із стандартизації у рамках якої функціонують 180 профільних технічних комітетів, близько 650 підкомітетів і 2830 спеціалізованих груп, у роботі яких беруть участь приблизно 30 тис. експертів, центральний секретаріат підтримує контакти приблизно з 500 міжнародними організаціями. Такі широкі зв'язки дозволяють безболісно досягати консенсусу

при розробці і затвердженні нових стандартів) після Другої світової війни був підготовлений ISO 14000 – серія міжнародних стандартів систем екологічного менеджменту на підприємствах і в компаніях.

Завдання ISO - сприяти розробці повсюдно визнаних стандартів, правил і інших аналогічних документів з метою полегшення міжнародного обміну товарами і послугами. Усі стандарти ISO є добровільними; вони можуть затверджуватися як обов'язкові на національному рівні чи в межах окремих підприємств, організацій і т.п.

Отже, Україна все активніше залучається до екологічних програм і ініціатив уряду, виконання і дотримання яких забезпечить, в подальшому, зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище.

Бібліографія

1. **Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року»** від 17.10.2007 р.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80>

2. Благодатний В., Гурець Н. **Особливості провадження системи екологічного менеджменту в підрозділах виконавчого комітету Миколаївської міської ради** // Економіст. – 2013. - №6. – С. 34 – 36.

3. **Світ відходів і Україна в ньому**. Електронний ресурс (Режим доступу): <http://ukranews.com/uk/article/2012/08/01/436>

4. **Державна екологічна політика**. ресурс (Режим доступу): <http://govuadocs.com.ua/docs/index-20849579.html?page=2>

5. Фролова А.В. **Досвід реалізації політики екологічної безпеки**. //Екологічний вісник. – 2011. - №3. – С.16 – 17.

Рецензент: д.е.н., Професор Павлов В.І.

УДК 336.226.212.1

Н. А. ХОМЮК

ЗАРОДЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

В статті розглядається процес зародження земельних податкових платежів в Київській Русі. Охарактеризований перший збірник законів “Руська правда”. Розкрито земельні податкові платежі, одиницями оподаткування яких були плуг і соха.

The article describes the process of the emergence of land tax payments in Kiev Rus. First collections of laws, «Ruska Pravda», are described. Land tax payments, tax units were plow and wooden plough are exposed.

Ключові слова: земельне оподаткування, Київська Русь, плуг, соха, оброк.

Дослідження історичного досвіду дає можливість проаналізувати і спрогнозувати ймовірні шляхи земельного оподаткування, виявити та виробити способи його вдосконалення. Від надходжень земельних податків залежить наповненість бюджетів і раціональне та ефективне використання землі. Тому питання щодо історичних аспектів зародження земельних податкових платежів в Київській Русі та їх подальше формування є актуальним, як і в теоретичному, так і в практичному значенні.

©Хомюк Н.А. – аспірант Національного університету водного господарства та природокористування